
THE FUNDAMENTAL RIGHT TO A HEALTHY AND ECOLOGICALLY BALANCED ENVIRONMENT IN NATIONAL AND INTERNATIONAL REGULATIONS

**Ramona Duminică, Assist. PhD and Andreea Tabacu, Assist. Prof., PhD,
University of Pitești**

Abstract: The development of human society, the appearance and diversification of industry, agriculture, transportations, sciences, technique, urbanization and the wide modernization of all areas of social life have generated among the serious negative effects on the environment, by altering the relation human-nature. It is an undeniable reality the fact that the majority of economic and social activities generate pollution, by endangering life on earth. If in the past the quality of the environment was a problem with no relevance, nowadays, the right to a healthy environment represents a fundamental human right. Being part of the third generation of human rights, represented by the so-called "rights of solidarity", the subjective right to a healthy environment is particularized by a special evolution regarding its legal recognition and guarantee and is grounded in the present social and economic realities.

Keywords: *pollution, the right to a healthy environment, a fundamental human right, national regulations, international regulations.*

1. INTRODUCERE

Încă din epoca primitivă, omul a încercat să influențeze și să modeleze natura pentru a putea supraviețui. Însă, între omul primitiv și omul modern există o neîndoieală deosebită privind concepția despre această modalitate de influențare a naturii. Deosebirea provine, în primul rând, din faptul că judecata și cultura primitivă au ca fundament relația intimă, de încredere și familiaritate cu animalele, plantele și pământul, relație care s-a transformat radical de-a lungul evoluției umane.

Omul modern trăiește pe baza unei cunoașteri globale, iar relația acestuia cu natura este limitată la permanenta încercare de dominare și exploatare a elementelor naturii ceea ce a condus inevitabil la criza ecologică din zilele noastre. Legile nescrise ale primitivului, de exemplu în materie de vânătoare și de protecție a vânatului, uneori mai stricte decât orice reglementare juridică actuală în materie, își aveau temeiul în înțelegerea intimă și cunoașterea profundă a marilor ritmuri ale naturii¹, ritmuri pe care omul modern nu e capabil să le mai descifreze. În mod paradoxal, în epoca în care omul a atins apogeul dezvoltării, când a devenit „stăpânul planetei”, acesta a realizat că nu se poate sustrage „legilor naturii” și că depinde nemijlocit de mediul natural.

În acest context, apariția unor norme de drept care au ca obiect protecția mediului și consacrarea dreptului omului la un mediu sănătos a devenit o necesitate și a avut la bază un consens general inspirat din imperativul categoric al supraviețuirii spațiilor și speciilor.

¹ N. Achimescu, „Another way of living, another culture: nowadays primitive people”, *Revista Română de Bioetică*, vol. 1, nr. 3/2003, p. 10.

2. REGLEMENTAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS LA NIVEL INTERNAȚIONAL. PREZENTARE GENERALĂ

Problema elaborării unor reglementări în domeniul dreptului la un mediu sănătos s-a ridicat relativ târziu, mai exact în anul 1972 în cadrul primei Conferințe Mondiale a Națiunilor Unite organizată la Stockholm. În cadrul acesteia a fost adoptată „Declarația asupra mediului înconjurător”, care conținea o serie de reguli privind drepturile și obligațiile statelor în acest domeniu, precum și mijloacele de dezvoltare a cooperării internaționale.

Importanța acestui document, după cum s-a arătat², se relevă în faptul că pentru prima oară se afirmă explicit legătura dintre protecția mediului și drepturile omului, art. 1 stabilind că „Omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate îi permite să trăiască în mod demn și în prosperitate. El are datoria sacră de a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile prezente și viitoare (...)”.

Dreptul la un mediu sănătos nu s-a bucurat de o reglementare expresă nici în documentele elaborate în cadrul celei de-a II-a Conferințe a Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare organizată la Rio de Janeiro în anul 1992. Însă, Declarația de la Rio prevede o serie de drepturi catalogate ca drepturi procedurale ce derivă din dreptul la mediu: dreptul de a avea acces la informațiile privind mediul, participarea publicului la procesul decizional și accesul la justiție în materie de mediu.

Primul instrument juridic care consacră expres dreptul la mediu este considerat a fi „Carta africană a Drepturilor Omului și ale Popoarelor” care stabilea prin dispozițiile art. 24 că „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil dezvoltării lor”. Deși are caracter doar regional, acest document prezintă importanță sub aspectul evoluției reglementărilor în materie cu atât mai mult cu cât el provine din partea unei structuri de cooperare aparținând țărilor lumii a treia care din cauza dificultăților economico-sociale nu acordau un loc important preocupărilor ecologice³. Dispoziții similare se regăsesc și în art. 11 alin. 1 din „Protocolul adițional”⁴ al Convenției Americane a Drepturilor Omului privind drepturile economice, sociale și culturale, care prevede că „fiecare are dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și de a beneficia de serviciile publice esențiale”.

În general, după Conferința Mondială a Națiunilor Unite de la Stockholm din 1972, multe dintre state europene au ridicat la rang constituțional dreptul la un mediu sănătos⁵ ceea ce a condus la recunoașterea indirectă a dreptului la mediu ca drept fundamental al omului la nivelul ordinii juridice comunitare prin prevederile Tratatului de la Maastrich, din anul 1995 care prevedea că „Uniunea recunoaște drepturile fundamentale ale omului, așa cum sunt ele

² D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2008, p. 18; D. Popescu, M. Popescu, *Dreptul mediului. Documente și tratate internaționale*, vol. I, Editura Artprint, București, 2002, p. 62; E. Chelaru, R. Duminică, *Dreptul la un mediu sănătos și consumul de tutun în legislația națională și europeană*, articol prezentat în cadrul Conferinței Naționale de Tabacologie “Parteneriatul medical în lupta antifumat”, Pitești, 2013.

³ D. Marinescu, *op. cit.*, p. 393.

⁴ Adoptat la San Salvador la 17 noiembrie 1998.

⁵ De exemplu, consacrarea constituțională a dreptului la un mediu sănătos s-a realizat în Spania în 1978, în Turcia în 1982, în Croația în 1990, în Germania în anul 1994, în Belgia și Suedia 1994 și 1999, în Franța în anul 2005, în 2007 în Muntenegru și Luxemburg etc. Pentru o prezentare a constituționalizării dreptului la un mediu sănătos în statele membre ale Uniunii Europene, a se vedea: A. Nedelcu, O. Surdescu, *Reflecții cu privire la constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în Uniunea Europeană*, în Sfera politicii, nr. 7(149)/2010, pp. 65-75.

garantate de Convenția Europeană de la Roma (1950) și cum rezultă din tradițiile constituționale, comune ale statelor membre, precum și din principiile generale ale dreptului comunitar”. Ulterior, dreptul la protecția mediului a fost consacrat de Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene⁶, care, ca urmare a intrării în vigoare la 1 ianuarie 2009 a Tratatului de la Lisabona⁷, a dobândit forță juridică obligatorie. Conform art. 37 din Cartă „politicile Uniunii trebuie să prevadă un nivel ridicat de protecție a mediului și de îmbunătățire a calității acestuia, care să fie asigurat în conformitate cu principiul dezvoltării durabile”.

3. CONSACRAREA ÎN JURISPRUDENȚA C.E.D.O. A DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS

La nivel european, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată în anul 1950, nu reglementează expres dreptul la un mediu sănătos. Nici protocoalele adiționale încheiate de-a lungul timpului, prin care au fost incluse în Convenție și alte drepturi fundamentale, nu au făcut-o. Numai ca urmare a interpretării extensive a domeniului de aplicare a unor drepturi consacrate explicit de Convenție, realizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O), dreptul la un mediu sănătos a fost considerat o componentă a dreptului la viață privată prevăzut de articolul 8 din Convenție și pe această cale, a fost protejat.

Consacrarea acestui drept s-a realizat de jurisprudența europeană indirect, prin rigoare, pe cale pretoriană, motiv pentru care o atingere a dreptului la un mediu sănătos nu poate fi invocată ca atare în fața C.E.D.O. întrucât nu e garantat *in terminis* de Convenție. Însă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a afirmat că atingerile aduse mediului înconjurător prin anumite activități nocive pot afecta calitatea vieții unei persoane și, prin aceasta, îi este afectată viața sa privată⁸.

De asemenea, în anul 1990, Curtea a considerat în cauza *Powell și Rayner c. Anglia*⁹, că emanațiile sonore puternice generate de exploatarea unui aeroport în apropierea locuințelor reclamanților pot afecta starea fizică a individului și, prin urmare, pot aduce atingere vieții private a acestuia. Mai mult, C.E.D.O a susținut că zgomotul avioanelor a diminuat calitatea vieții private și confortul locuinței și arătat că poluarea sonoră produsă de avioane, foarte importantă din punctul de vedere al nivelului și frecvențelor, poate afecta într-o manieră considerabilă valoarea bunurilor imobiliare sau chiar să le transforme în bunuri nevandabile, constituind în acest mod un fel de expropriere parțială¹⁰. Însă, după cum s-a arătat¹¹, cauza care

⁶Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a fost proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la Consiliul European de la Nisa, din 7 decembrie 2000.

⁷Tratatul de Reformă a fost semnat la 13 decembrie 2007 la Lisabona și a fost ratificat de România în anul 2008 prin Legea nr.13/2008.

⁸ C. Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 622.

⁹C.E.D.O., Hotărârea din 21.02.1990, cererea nr. 9310/81 A172, accesibilă pe www.echr.coe.int.

¹⁰ M. De Salvia, „Mediul înconjurător și Convenția Europeană a Drepturilor Omului”, în *Revista Pandactele Române*, nr. 6/2003, p. 165.

¹¹ D. L. Nițu, „Dreptul la mediu”, în *Revista Themis – revistă a Institutului Național al Magistraturii*, nr. 3/2005, p. 48; P. Trușcă, A. Trușcă Trandafir, „Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO”, în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, nr. 1 (23)/2009, pp. 107-108.

marchează momentul în care dreptul la un mediu sănătos pătrunde, pe calea interpretării art. 8 în domeniul de acțiune al Convenției a fost *Lopez-Ostra c. Spania*¹² (1994). În soluționarea cauzei, Curtea a considerat că atingerile grave ale mediului pot atenta la bunăstarea unei persoane și o pot priva de folosința domiciliului său, dăunând vieții sale private și de familie, fără ca prin aceasta să-i fie pusă în pericol mare sănătateași că în toate situațiile trebuie avut în vedere un just echilibru întreinteresele persoanei și ale societății. Curtea a concluzionat că statul nu a reușit să mențină un echilibru just între interesul bunăstării comunității care reclamă înființarea unei stații de epurare și interesele persoanelor constând în dreptul de a se bucura de respect pentru domiciliu și pentru viața sa familială și privată.

În ce privește România, aceasta a fost condamnată pentru prima oară de C.E.D.O. pentru nerespectarea dreptului la un mediu sănătos în cauza *Tătar c. României*¹³ referitoare la consecințele negative asupra mediului ale utilizării unei tehnologii de extracție a aurului bazată pe cianuri. În motivarea hotărârii, Curtea a arătat că articolul 8 din Convenție își poate găsi aplicabilitate în cauzele privind mediul înconjurător, indiferent dacă poluarea a fost cauzată direct de stat sau dacă răspunderea acestuia rezulta din absența unei reglementări adecvate a activității sectorului privat. Astfel, articolul 8 din Convenție, urmărind în esență să apere persoana împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice, implică obligația statului de a se abține de la astfel de ingerințe, dar și obligații pozitive de natură a asigura respectul efectiv al vieții private și familiale. În final, Curtea Europeană a arătat că România nu și-a respectat obligația de a analiza corespunzător riscurile pe care activitatea companiei miniere le presupunea și de a lua toate măsurile necesare pentru a asigura protejarea dreptului la un mediu sănătos și protejat, care este garantat ca parte a dreptului la viață privată și de familie. Într-o altă cauză în care România a fost condamnată de Curte¹⁴, reclamantul a susținut că, din cauza apropierii de groapa de gunoi și din cauza pasivității autorităților față de neutralizarea acesteia, a fost obligat să respire un aer pestilențial și a fost supus unui risc real de a contracta boli, invocând în substanță art. 8 din Convenție. C.E.D.O a considerat că, având în vedere concluziile studiilor efectuate și durata în care reclamantul a fost expus noxelor respective, calitatea vieții și confortul părții interesate au fost afectate într-un mod care i-a adus atingere vieții private și care nu era o simplă consecință a regimului privativ de libertate căruia îi era supus în acel moment.

O altă condamnare a României pentru încălcarea dreptului la un mediu sănătos a fost în cauza *Băcilă c. României*¹⁵. Invocând art. 6 și 8 din Convenție, reclamanta Maria Băcilă s-a plâns de faptul că poluarea mediului generată de societatea Sometra din Copșa Mică, uzină specializată în producția de metale neferoase, aflată în apropierea locuinței sale, i-a afectat grav sănătatea sa și mediul său înconjurător. Totodată, s-a plâns de pasivitatea autorităților locale în găsirea unei soluții la problema gravă pe care o reprezintă poluarea mediului

¹²C.E.D.O., Hotărârea din 09.12.1994, cererea nr. 16798/90, accesibilă pe www.echr.coe.int.

¹³C.E.D.O., Hotărârea din 27 ianuarie 2009 în cauza *Tătar c. României*, cererea nr. 67021/01, accesibilă pe www.echr.coe.int.

¹⁴C.E.D.O., Hotărârea C.E.D.O. din 07 iulie 2009 în cauza *Brândușe c. României*, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 326 din 11 mai 2011.

¹⁵C.E.D.O., Hotărârea C.E.D.O. din 30 martie 2010 în cauza *Băcilă c. României* (Cererea nr. 19234/04) accesibilă pe www.jurisprudentacedo.com.

generată de uzină. În hotărârea pronunțată, Curtea a constatat că efectele nocive pentru sănătatea oamenilor ale substanțelor chimice periculoase eliminate în atmosferă de această uzină au fost stabilite în mod clar de numeroase rapoarte emise de autoritățile publice și private. În plus, reclamanta a prezentat documente medicale care atestă impactul și legătura de cauzalitate dintre poluare și degradarea sănătății sale, în special intoxicarea cu plumb și cu dioxid de sulf.

Curtea a reamintit că atingerile grave aduse mediului pot să afecteze bunăstarea persoanelor și să le priveze pe acestea de folosința propriului domiciliu astfel încât să dăuneze vieții lor private și de familie. Totodată, a recunoscut interesul pe care autoritățile interne îl pot avea în a menține activitatea economică a celui mai mare angajator dintr-un oraș deja destabilizat prin închiderea altor industrii, dar că acest interes nu poate să prevaleze asupra dreptului persoanelor interesate de a beneficia de un mediu echilibrat și care să nu le afecteze sănătatea. Existența unor consecințe grave și dovedite asupra sănătății reclamantei și a celorlalți locuitori din Copșa Mică impunea statului obligația pozitivă de a adopta și de a pune în aplicare măsuri rezonabile și adecvate, capabile să le protejeze bunăstarea.

În consecință, referitor la consacrarea pe cale jurisprudențială a dreptului la un mediu sănătos, se poate concluziona că jurisprudența Curții Europene garantează protecția acestui drept ca un drept individual sub trei aspecte: apartenența sa la conținutul dreptului la viață privată, garantat de art. 8 alin. 1 din Convenție; existența unui drept la informare privind calitatea mediului și pericolelor pentru mediu și existența unui drept la un proces echitabil în materie.

4. RECUNOAȘTEREA ȘI GARANTAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS CA DREPT FUNDAMENTAL ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

După cum s-a arătat deja în literatura de specialitate¹⁶, procesul recunoașterii și garantării dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos a cunoscut și în țara noastră o evoluție ale cărei momente au fost influențate în mod semnificativ de ratificarea documentelor internaționale în domeniu, de pregătirea aderării la Uniunea Europeană și, ulterior, de integrarea în Uniune.

Consacrarea constituțională a acestui drept s-a realizat relativ târziu, respectiv în 2003 prin Legea de revizuire a Constituției, fiind introdus în Titlul II – „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, Capitolul II – „Drepturile și libertățile fundamentale”, art. 35 intitulat „Dreptul la un mediu sănătos”. Potrivit dispozițiilor constituționale, statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic și asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. Totodată, persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

Constituționalizarea acestui drept constituie rezultatul asimilării unui nou drept fundamental, inclus în „generația a treia”, cea a „drepturilor de solidaritate” și caracterizat printr-o dinamică deosebită în privința recunoașterii și garantării sale juridice. Ca atare, dacă

¹⁶ A se vedea: M. Dușu, „Recunoașterea și garantarea dreptului fundamental la mediu în România”, în *Dreptul* nr. 6/2004, pp. 99–101; L. Mocanu, O. Mastacan, „Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în România”, în *Studii de Drept Românesc*, nr. 3/2009, pp. 219–225; E. Chelaru, R. Duminiță, „Dreptul la un mediu sănătos și consumul de tutun în legislația națională și europeană”, articol prezentat în cadrul Conferinței Naționale de Tabacologie “Parteneriatul medical în lupta antifumat”, Pitești, 2013.

dreptul mediului decurge din interesul comun al umanității, se consideră că acest interes se reflectă în drepturile recunoscute individului¹⁷.

De asemenea, consacrară expresă ca drept subiectiv a dreptului la un mediu sănătos s-a realizat inițial prin Legea nr. 137/1995 privind protecția mediului și, ulterior, prin O.U.G nr. 195/2005 privind protecția mediului, care a înlocuit această lege cadru.

Conform art. 5 din O.U.G. nr. 195/2005 „Statul recunoaște oricărei persoane dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, garantând în acest scop: a) accesul la informația privind mediul, cu respectarea condițiilor de confidențialitate prevăzute de legislația în vigoare; b) dreptul de asociere în organizații pentru protecția mediului; c) dreptul de a fi consultat în procesul de luare a deciziilor privind dezvoltarea politicii și legislației de mediu, emiterea actelor de reglementare în domeniu, elaborarea planurilor și programelor; d) dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul organizațiilor pentru protecția mediului, autorităților administrative și/sau judecătorești, după caz, în probleme de mediu, indiferent dacă s-a produs sau nu un prejudiciu; e) dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit”.

CONCLUZII

Din dispozițiile legale citate rezultă că dreptul fundamental la un mediu sănătos și echilibrat ecologic este recunoscut oricărei persoane fizice și juridice, exercitarea sa putând avea loc fie în mod individual, fie colectiv. Acesta are un conținut și o natură originală prin faptul că prevederile constituționale consacră deopotrivă, dreptul oricărei persoane la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, precum și obligația oricărei persoane de a proteja și ameliora mediul. Obligația de a proteja și ameliora mediul are deci un caracter colectiv, fiind consacrată ca o garanție specială a dreptului fundamental la un mediu sănătos, protecția mediului fiind astfel ridicată la rangul de îndatorire fundamentală.

BIBLIOGRAFIE:

1. TRATATE, CURSURI, MONOGRAFII:

Bîrsan, C., *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturi și libertăți*, Editura All Beck, București, 2005;

Duțu, M., *Dreptul internațional și comunitar al mediului*, Editura Economică, București, 1995;
Marinescu, D., *Tratat de dreptul mediului*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010;

Popescu, D., Popescu, M., *Dreptul mediului. Documente și tratate internaționale*, vol. I, Editura Artprint, București, 2002;

2. ARTICOLE DE SPECIALITATE:

Achimescu, N., „Another way of living, another culture: nowadays primitive people”, *Revista Română de Bioetică*, vol. 1, nr. 3/2003;

¹⁷M. Duțu, *Dreptul internațional și comunitar al mediului*, Editura Economică, București, 1995, pp. 66–71; L. Mocanu, O. Mastacan, „Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în România”, în *Studii de Drept Românesc*, nr. 3/2009, pp. 219–225.

Chelaru, E., Duminică, R., *Dreptul la un mediu sănătos și consumul de tutun în legislația națională și europeană*, articol prezentat în cadrul *Conferinței Naționale de Tabacologie “Parteneriatul medical în lupta antifumat”*, Pitești, 2013;

De Salvia, M., „Mediul înconjurător și Convenția Europeană a Drepturilor Omului”, în *Revista Pandactele Române*, nr. 6/2003;

Duțu, M., „Recunoașterea și garantarea dreptului fundamental la mediu în România”, în *Dreptul* nr. 6/2004;

Mocanu, L., Mastacan, O., „Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în România”, în *Studii de Drept Românesc*, nr. 3/2009;

Nedelcu, A., Surdescu, O., „Reflecții cu privire la constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în Uniunea Europeană”, în *Sfera politicii*, nr. 7(149)/2010;

Nițu, D. L., „Dreptul la mediu”, în *Revista Themis – revistă a Institutului Național al Magistraturii*, nr. 3/2005;

Trușcă, P., Trușcă Trandafir, A., „Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO”, în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, nr. 1 (23)/2009.